

"Ἄς παρακαλέσωμεν τὸν Ὑψιστο τὸ μᾶς δίνη πάντα τὴν βοήθειά Τον και
ἄς Τὸν εὐχαριστήσουμε μὲ δῆ μας τὴν ψυχή, γιατὶ μᾶς ἐδιάλεξε ὑπερα-
σπιστὰς τῶν πολυτιμοτέρων ἀγαθῶν ποὺ ἔχει ἡ ἀνθρωπότης και μᾶς ὑψώ-
σεν ἔτσι ἀπὸ τὴν ταπεινότητά μας εἰς σκεῦος ἐκλογῆς.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

Ιωάννης
Μεταξάς

ΛΟΓΟΙ
ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

1936 - 1941

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

1936 - 1938

ζωγραφού της πλαισίου. "Η Ἀρχαιολογική Ἐταιρία, ή δοπία ἐπὶ ἔκατὸ συ-
απτὰ ἔτη ἐμόρθησε διὰ νὰ ἀποκαλύψῃ, νὰ συντηρήσῃ, νὰ μελετήσῃ καὶ γὰ
συμπληρώσῃ τοὺς θησαυροὺς αὐτούς, κατέστη δὲ κυριώτερος παράγων ποὺ
ἔξέφρασεν αὐτὸν τὸν δεσμὸν μεταξὺ τῆς χθεσινῆς καὶ τῆς σημερινῆς Ἑλλά-
δος, ἐπιτελέσασα ἔργον οὐχὶ μόνον ἐπιστημονικῶν σπουδαίον, ἀλλὰ καὶ ἔθνο-
κῶς μέγα. Η παρουσία ἐνταῦθα ὑμῶν, κύριοι ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπιστημο-
νικῶν ἰδρυμάτων φίλων Κρατῶν καὶ δὲθ' ἡμῖν συνεορτασμὸς τῆς ἐκκνητο-
ταετοῦς δράσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας φέρει εἰς τὴν μνῆμην μου ἓνα
πλήθιος λαμπρῶν δόνομάτων ἀγνούτων εἰς πλείστους σοφούς, οἱ δοποὶ τοῦ θεοῦ
καὶ συνέδρων μὲν ὄλικα καὶ ἐπιστημονικὰ μέσα εἰς τὴν διενέργειαν ἀνα-
σκαφῶν καὶ ἀλλων, οἱ δοποὶ, ἀν καὶ ἀνήκοντες εἰς ἕγανας χώρας, ἀφιέρωσαν
τὴν ζωήν των εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν διαφωτίσιν
δλῶν τῶν σημείων ποὺ εἶχε σκιάσει ὑπερβαλλόντως, ἢ εἶχε φθείρει, δὲ χρόνος.
Τούς φωτισμένους αὐτοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος εὐχαριστοῦμεν καὶ τὰ Κράτη
ἐκείνα καὶ τὰ ἰδρύματα τὰ δοποὶ οὔτε μερίμνης οὔτε θυσιῶν ἐφείσθησαν διὰ
νὰ ἐπανεγείρουν τὸν πέπλον μὲν τὸν δοποῖον δὲ χρόνος εἶχε καλύψει τὸν ἀρχαί-
ον ἐλληνικὸν πολιτισμόν. Τῶν γεκρῶν πάλιν η μνήμη θὰ μείνῃ ἀνεξάλειπτος
ἔσσαι εἰς κάθε ἐλληνικὴν καρδίαν. Εὐχαριστῶ ἀπαξάπαγτας διὰ τὴν τιμητι-
κὴν αὐτὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν ἐορτασμόν μας καὶ θεωρῶ ταῦτην ὡς μίαν ἀ-
κόμη ἀπόδειξιν τῆς σοδαρότητος καὶ τοῦ κύρους τοῦ δοποίου διεθνῶς ἀπολαμ-
βάνει η Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρία. Διὰ τὸ γεγονός τοῦτο χαίρω ιδιαιτέρως καὶ
εὔχομαι, δπως η ἀρχομένη δευτέρᾳ ἐκατονταετία τῆς ζωῆς τῆς Ἐταιρίας συ-
τελέσῃ ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν ἔξιπηρέτησιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἑλ-
ληνικῆς Πατρίδος.

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

(25 Οκτωβρίου 1938)

Ἄγαπητοι Νέοι καὶ Νέες,

Ἐορτάζετε σήμερον τῆς Ἐκατονταετηρίδα τοῦ παλαιοῦ καὶ σεβαστοῦ
σχολείου σας μέσα σὲ μιὰ ἐντελῶς ἔξαιρετικὴ ἐποχή.

Ἐνας ἄνεμος μεγάλης μεταβολῆς πνέει εἰς δλον τὸν κόσμον. Εἰς τὴν
γηραιάν μας Εὐρώπην αἰσθάνεται δὲ καθένας ὅτι κάτιον οὐσιαστικὰ μεταβάλλε-
ται. Τὸ ἔνα μετὰ τὸ ὄλλο τὰ εἰδώλα ποὺ ἐλάττευσαν ἐπὶ ἔνο καὶ μισό αἰώνα
πέφτουν. Προχθὲς ἀκόμα σὲ μιὰ ἀποπνικτικὴν ἀτμοσφαίραν πολεμικῆς προ-
παγάνδας ποὺ ἔξισκουν τόσον μεγάλοι καὶ ισχυροὶ παράγοντες καὶ τόσον
δυνατοὶ ἀγνωποὶ καὶ δμάδες καὶ μερίδες, πού, ἀν συνέθαινεν ἀλλοτε αὐτό,
θὰ παρεσύρετο η ἀγνωπότης δέκα φορὲς εἰς τὴν σφαγήν, ἐσηκώθησαν ἔξαφ-

να οἱ λαοὶ μόνοι τους, χωρὶς ἐνδιαιμέσους καὶ ἐπένδαλαν ἐπιτακτικὰ τὴν θέ-
λησίγ τους: τὴν ειρήνην! Καὶ ἐπευφήμησαν τους κυβερνήτας των δλοι οἱ
λαοὶ καὶ δ καθένας χωριστὰ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ σχεδὸν μὲ τὰ ἴδια μέσα
ἔξέφρασαν τὰ αἰσθήματά τους.

Καὶ μέσα εἰς τὴν ἴδιαν μας χώραν, εἰς τὴν Ἑλλάδα, κάτιοι τι ἔχει ἀλ-
λάξει θασικὰ καὶ θαθιά. Ἐμεῖς, ἀν γινότανε πόλεμος, θὰ εύρισκόμεθα μέσα
σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ κρισιμώτερα σημεῖα του. "Αγ συνέδαινεν αὐτὸ δλλοτε, πρῶτα -
πρῶτα θὰ χωρίζεται τὸν πόλον σὲ δύο καὶ τρία ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα. "Ε-
πειτα οἱ πολιτικοὶ θὰ ἔχωριζότανε ἐπίσης εἰς ἀλληλοσυγχρονιμένας μερί-
δας, η κοινὴ γνώμη θὰ παρεσύρετο. Θὰ ἔχωριζετο δὲ κόσμος εἰς ἀντιπάλους
δμάδας. Τὰ σαλόνια καὶ τὰ καφενεῖα θὰ συμμετείχον εἰς τὴν ἔξουσιοτεκνήγ
τῆς ἔξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος συζήτησιν μὲ διαπληκτισμούς καὶ ἀλ-
ληλοδιασυρμούς, δὲν ἀμφιβάλλω δὲ δτι καὶ οἰαδήποτε Κυβέρνησις θὰ κατηγ-
γέλλετο καὶ ἀπὸ τοὺς μὲν καὶ ἀπὸ τοὺς δὲ δτι προδίδει τὰς ἀντιστοίχους Δυ-
νάμεις καὶ θὰ προσεφέρετο ως θυσία πρὸς ἔξιλασμὸν τῆς δργής των. Καὶ μὴ
νομίσητε δτι αὐτὰ ποὺ σᾶς λέγω εἶναι οὐτοπίαι. Συγένησαν δλλοτε εἰς τὸν
τόπον μας. Στεῖς, παιδιά μου, είσθε νέοι. Ερωτήσατε τοὺς γονεῖς σας διότι αὐ-
τοὶ θὰ τὰ ἐνθυμοῦνται. Καὶ ἐρωτήσατε τους, διὰ νὰ σᾶς διηγηθοῦν, ποιὰ ἀπερί-
γραπτα δεινά ἐπικολούθησαν διὰ τὸν τόπον μας.

Καὶ τώρα; Η Ἑλλὰς ἐπέρασε αὐτὴν τὴν θασικὰ κρίσι μὲ πλήρη ἀταρα-
ξίαν, χωρὶς, σχεδόν, τὸ τονίζω, κανεὶς νὰ τὴν αἰσθανθῇ, τὴν ἐπέρασε σὰν ἓνα
"Εθνος ἀνδροπρέπες, μὲ πλήρη συναίσθησιν τῶν καθηκόντων του, συγκεντρω-
μένος δλόκηρο εἰς τὴν Κυβέρνησιν του μὲ πλήρη πεποίθησιν δτι, ἀν ἐρχότανε
η στιγμὴ, δὲ καθένας, ἀπὸ τὸν πρῶτον ἔως τὸν τελευταῖον, θὰ ἔγγριζε γὰ
κάμη τὸ καθῆκον του. "Έχω δίκαιοιο λοιπὸν νὰ λέγω δτι κάτιοι τι ἀλλαζει θαθιά
καὶ θασικά μέσα εἰς τὴν Ἑλλάδα;

"Ἐπάγω εἰς αὐτὴν τὴν γένα ἔθνοικὴν ἀτμοσφαίραν κλείνετε τὰ 100 χρό-
νια τοῦ παρελθόντος τοῦ σχολείου σας καὶ ἀνοίγετε τὰς πύλας εἰς τὸν νέον
αἰώνα.

"Οσες φορὲς εύρισκομαι μπροστὰ σὲ νέους, ἔκτος ἀπὸ τὸ χαριμόσυνον
αἰσθημα, ποὺ πηγάδει ἀπὸ τὴν νεότητα καὶ ποὺ μοὺ πλημμυρίζει τὴν ψυχήν;
μπαίνει, σὰν ἀπὸ μιὰ χαραμάδα μέσα εἰς αὐτὴν δὲ αἰώνιος καὶ ἀχώριστος
σύντροφος τοῦ ωρίμου ἀνθρώπου, δ δισταγμός! Λέγω: αὐτὴ η δύναμις ποὺ
ἔχω μπροστά μου, θὰ εἶναι ἀγαθοποιός η κακοποιός; Καὶ η πίστις μου μὲν
πρὸς τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας μοὺ λέγει δτι θὰ εἶναι ἀγαθοποιός. "Άλλα η
πίστις δὲν ἔχει μέσα τῆς λογικής. Καὶ η πείρα τοῦ παρελθόντος μάς μαθαί-
νει δτι ὑπῆρξαν πειρασμοὶ σπάνιαι, ὑπῆρξαν δμας, ποὺ η νεότης παρεστά-
τησε μὲν μεγάλας ζημίας τοῦ συγδου καὶ δταν πλέον συγγέλθειν ἀπὸ τὸ παρ-
αστράτημά της, γεμάτη πίκρες δι' δσα συγένησαν, δὲν ητανε πλέον γεότης καὶ
εἶδε γύρω τῆς συντρίμματα. "Άλλα η ἴδια πείρα μάς διδάσκει δτι δσες φορὲς
παρεστράτησεν η νεότης, συγένη αὐτὸ διότι είχαν κοιμηθῆ οἱ φύλακες τοῦ

"Εθίουσαν καὶ εἶχαν σιωπήσεις ἐκεῖνοι ποὺ ὕφειλαν νὰ τῆς ἐμπιγνέυσουν τὴν πλοτινή, τὸν ἔνθυσιασμὸν καὶ τὴν αἰσιοδοξίαν. Καὶ αὐτὴ χωρὶς νὰ ἔχῃ κανένα νὰ τὴν κατευθύνῃ ἀκολούθησεν ἀνθρώπους μὲ γηραλέαν τὴν φυχήν, οἱ δόποιοι, ἀγίκανοι νὰ δημιουργήσουν κάτι, ἀγίκανοι νὰ ἀρκεσθοῦν ἔστω καὶ εἰς δ.τι τοὺς ἔδωσεν ἡ μοῖρα, εἶχαν ἐπαγαστατήσεις κατὰ τῆς κοινωνίας διὰ νὰ τὴν τιμωρήσουν διὰ τὴν ιδικήν τους ἀνικανότητα. Καὶ ἐσκόρπιζαν γύρω τους τὴν χολήν, τοὺς φθόνους καὶ τὴν ἀπαιτισμοδοξίαν τους.

Τώρα δημιούργησε τον Εθνικό Καποδιστρίου πάνω στην Αθήνα, ο οποίος θα γένεσε την αρχή της επανάστασης.

Καὶ τώρα ποῖαι εἶγαι αἱ κατευθύγεις, ποῖα εἶγαι τὰ μνημάτα μας;

Πρώτα - πρώτα πρέπει νά πυλέψωμεν μέσα μας τὸν ἔχθρόν του ἀνθρώπου και ιδίως τοῦ "Ελληνος: τὸν ἀτομικούμδν! Τήγν θεωρίαν δηλαδή κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἀτομον ἔχει δικαιώματα ξεχωριστὰ ἀπέναντι τοῦ συνόλου και ή ὁποία διδάσκει δτι ἡμιπορεῖ τὸ ἀτομον νά ψυθῇ ἀπέγαντι τῆς δλότητος και ἐνάντια πρὸς αὐτήν. Και σύνολον δνομάζομεν τὴν κοινωνίαν, ή ὁποία δταν εἶγαν φυλετικὰ δμοιογενής, εἶναι τὸ "Ἐθνος, τῆς ὁργανωμένης δυνάμεως τοῦ δπολ-ου ἐκδήλωσις εἶναι τὸ Κράτος, δπως τὸ ἐννοούμε σήμερα. Η ζωὴ ποὺ ἐμπνέει τὸ σύνολον αὐτό, ή δύναμις ποὺ τὸ κινεῖ εἶναι ή ιστορικὴ ὅθησις δλοκήτηρον τοῦ παρελθόντος του.

Μέσα εἰς αὐτό τὸ σύνολον, παιδιά μου, ζῆτε καὶ κιγείσθε καὶ ὑπάρχετε. Οὕτε γῆμπορεῖτε νὰ ἐννοήσετε τὸν ἑαυτόν σας ἔξω ἀπὸ αὐτό. Μόνον εἰς τὴν ἐκπαιγνέτησιν αὐτοῦ τοῦ συνόλου καὶ δχὶ τοῦ ἀτέμου σας γῆμπορεῖτε νὰ εὔρετε τὸν λόγον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως σας καὶ ἔτσι μόνον γῆμπορεῖτε γε-
μιστὴ ἡ ζωὴ σας ἀπὸ ἡσεμίαν καὶ ἵκανοταρίαν.

Μέσα εἰς αὐτούς τοὺς περιορισμούς ἔχετε μίαν πλήρη ἐλευθερίαν, τὴν ἐλευθερίαν νῦν διαλέξετε μόνον σας τὸν δρόμον ποὺ σᾶς ταιριάζει διὰ τὴν ἔκπυργέτησιν τοῦ συγόλου. Καὶ νῦν διαλέξετε τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς δράσεως σας πάγιτε ποδὸς αὐτῶν τὸν σκυπόν.

Καὶ θὰ μοῦ εἰπῆτε: αὐτὴν καὶ μόνον τὴν ἐλευθερίαν ἔχομεν; Τίποτε ἀλλο; Σᾶς ἀπαγω: δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἐλευθερία ἀπὸ αὐτήν, παιδιά μου. Αὐτά πού ἀκούστε ἀπὸ δημοκόπους ἀγορεύοντας η γράφοντας δὲν είγαι: ἐλευθερία. Είναι ἀξέιδεις ἀνθρώπων, πού ἔχουν τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ παρασύρουν τοὺς πλέον φυχικά ἀδυγάτους καὶ νὰ τοὺς κάμουν δργαγα τῶν σκοπῶν τους καὶ νὰ τοὺς καθυποτάξουν. Είγαι, λέγω, αἱ ἀξιώσεις τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἀξιώσεις νὰ μένουν ἀνεμπόδιστοι εἰς τὸ δχι: Θεάρεστον αὐτὸ δργον. Καὶ αὐτοῦ τοῦ εῖδους τὰς ἀξιώσεις τὰς δονιμάζουν ἐλευθερίαν! Καὶ ἀν κανένας ποτὲ θελήσῃ νὰ τοὺς σταματήσῃ ἀπὸ αὐτὸ τὸ δχι ἔντιμον δργον των, αὐτοὶ τὸν ἀποκαλοῦν τύραγγον.

Αλλὰ αὐτή ή ἐλευθερία, ποὺ σᾶς είπα προηγουμένως, ποὺ είναι ή μόνη καὶ πραγματική ἐλευθερία, ἔχει μιὰ προϋπόθεσι, μιὰ δψι διὰ τὸν καθένα ἀπό σᾶς, ἐσωτερικήν ὅμως, ή δύοια είναι ή ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὰς κακίας, ἀπό τὰς δρέσεις, ἀπὸ τὰ πάθη, ποὺ τυφλώνουν τὸν ἄνθρωπον, ἀπὸ τὴν ἀλλαζούσειν αὐτοῦ, ἀπὸ τὴν ἀκατάσχετον φιλοπρωτίαν καὶ ιδιοτέλειαν καὶ τόσους ἄλλους πειρασμούς, ποὺ σᾶς κάμινουν δεσμώτας καὶ, δταν εἰσθε δεσμῶται, δὲν ἡμίπορείτε νὰ χρησιμοποιήσετε οὔτε τὴν μόνην ὑπάρχουσαν ἐλευθερίαν. Τὸ γ' ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ αὐτὰ τὰ δεσμά, τὸ νὰ ἐπιτύχετε τὴν ἐσωτερικήν ἀπελευθέρωσιν, είναι καθῆκον σας, ἢν θέλετε νὰ εἰσθε πραγματικά ἐλεύθεροι ἄνθρωποι.

Τὸ συμπέρασμα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ποὺ εἴπαμε εἶναι τοῦτο:

Κάποτε είς μίαν στιγμήν τού διού σας η σὲ πολλές στιγμές τοῦ διού σας θὰ θέσετε εἰς τὸν ἑαυτόν σας τὸ ἐρώτημα: ποιον εἶναι τὸ ἀτομικόν μου μέλλον; τί θὰ γίνω; Αὐτὸν τὸ ἐρώτημα εἴναι πολὺ σπουδαῖο καὶ ἔχει σημασίαν δι' ὅλην σας τὴν ζωὴν τὸ πῶς θὰ τὸ θέσετε εἰς τὸν ἑαυτόν σας. "Αγ τὸ θέσετε εἰς τὸν ἑαυτόν σας ἀπως θὰ σας πᾶν τώρα ἀμέσως: τί θὰ κάμω εἰς τὴν ζωὴν μου; Ποιον ἔργον θὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ εἰς τὸ σύνολον ἐνόσφι ζῶ; Τότε εὑρίσκεσθε εἰς τὸν σωστὸν δρόμον. Ἐάν δημιας ἐρωτήσετε τὸν ἑαυτόν σας: τί θὰ γίνω εἰς τὴν ζωὴν μου; Ήστα ἀξιώματα, ποίας θέσεις πρέπει νὰ ἐπιδιέξω; Τί θὰ σπουδάσω διά νὰ ἐπιβληθῶ εἰς τοὺς ἄλλους; Τότε εἰσθε ἀποτυχημένοι καὶ δυστυχεῖς. Διότι τὸ νὰ κάμετε κάτι τι καὶ νὰ τὸ προσφέρετε εἰς τοὺς ἄλλους, αὐτὸν εἶναι στὸ χέρι σας καὶ θὰ εἶναι πάντοτε στὸ χέρι σας. Τὸ νὰ ἀποκτήσετε δημιας δποιοδήποτε ἀξίωμα ή θέσιν ή τίτλον, αὐτὸν δὲν εἶναι στὸ χέρι σας, αὐτὸν ἔξαρτάται ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ εἶναι ζήτημα ἀν θὰ τὸ ἀποκτήσετε. Καὶ τότε θὰ γεμίσῃ ή ψυχὴ σας πικρίαν καὶ ἀπογοήτευσιν. "Αγ ἀκολουθήσετε τὸν πρώτον δρόμον, τότε εἰς δποιο σκαλι τῆς κοινωνικῆς κλίμακος καὶ ἀν εὑρεθῆτε, ἥμπορείτε νὰ ἀποδύσετε ἔργον καὶ πολλές φορὲς ἔργον μεγαλύτερον ἀπὸ ἑκεῖνο ποὺ ἀποδίδουν εἰς τὴν κοινωνίαν ὄλλοι ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὰ ἐπάνω σκαλιά. Εἰς δποιοδήποτε μέρος, δσονδήποτε μικρὸ καὶ εἰς τὸ μικρότερο χωρὶς καὶ ἀν εὑρεθῆτε, μπορείτε νὰ ἀποδύσετε ἔργον ὑπὲτῶν ἄλλων καὶ νὰ γεμίσετε ἔτσι τὴν ψυχὴν σας μὲ ἵκανοποίησιν χωρὶς νὰ ἔχετε οὔτε ἀξιώματα οὔτε τίτλους. Ἐνῷ ἐάν ζῆτε εἰς τὰς πόλεις καὶ ἐπιδιέκετε θέσεις καὶ ἀξιώματα, εἶναι ζήτημα ἀν θὰ ἐπιτύχετε καὶ εἶναι ζήτημα ἀν ἀποδήμητε τίποτε ὑπὲτο τῶν ἄλλων. Καὶ η ζωὴ σας θὰ εἶναι χαμηλή.

Καὶ τώρα ἀποτείνομαι πρὸς σᾶς, χώριοι καθηγηταῖ. Οἱ λόγοι τοῦ Πρυτάνεως σας μὲν ἐγέμισαν πραγματικὰ ἀπὸ ἑστωτερικήν ἵκανοποίησιν. Ἀπὸ τοῦ χέρια σας περνοῦν τόσα νέα παιδιά. Καὶ ἀπὸ σᾶς ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τους καὶ τὸ μέλλον τους. Ἀπὸ σᾶς κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται τὸ τί θὰ ἀπογίνουν. Πόδην εὐθύνην ἔχετε εἰς τοὺς δῆμους σας! Δὲν ἀμφιβάλλω δὲν θὰ κάμετε τοὺς καθῆκον σας. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ἐπίσης δὲν κανεὶς δὲν θὰ μοῦ ἔκαμε τὴν ἐρώτησην: τί σχέσιν ἔχουν ὅλα αὐτὰ ποὺ μᾶς λέγετε μὲν τὸ Πολυτεχνεῖον; "Η: Ὁ καθένας μας ἔγει τὸ μάθημά του, κάμει τὸ καθῆκον του εἰς τὸ ὄρ

σμένον μάθημα πού ἔχει, ἐργάζεται διὰ γὰρ δύσης μορφᾶς εἰς τὰς τεχνικὰς σκέψεις τοῦ σπουδαστοῦ. Τί μᾶς μέλλει ἡ φιλοσοφία σας, ἡ ψυχολογία σας; Τί σχέσιν ἔχουν αὐτὰ μὲ τὴν ἀντίστασιν τῆς βλῆης, μὲ τὸν διαφορικὸν λογισμόν, μὲ τὴν δόδοιοι γητικήν, μὲ τὴν αιδηροδρομικήν, μὲ τὰς καλάς τέχνας, τὴν ζωγραφικήν καὶ τὴν γλυπτικήν;

Δέν θά μοι τὴν ἔκαμψε δὲ κανεὶς αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν ποτέ, διότι γνωρίζει τὴν ἀπάντησιν ἐκ τῶν προτέρων. Ἐχουν σχέσιν. Ἀνθρωπος ποὺ ἔχει καταπέσει μέσα εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἀνθρωπος ποὺ εἶναι γεμάτος πικρίαν καὶ ἀπογοήτευσιν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ συλλάβῃ ἔργον μεγάλο καὶ τεχνικὸν εἰς τὸν νοῦν του; Εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβῃ σπουδαῖον οἰκοδόμημα καλιτεχνίας, ποιήματα; Εἶναι δυνατὸν ἀκόμα νὰ ἔχῃ τὸ κουράγιο νὰ κτίσῃ καὶ ἔνα γεφύρι, ξετω; Δέν θά τὸ ἔκαμψε καὶ αὐτὸν κολοσσό; Αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν δέν θά μοι τὴν κάμψη κανεὶς σας, εἴμαι δέδαιος, κύριοι καθηγηταί, καὶ εἴμαι δέδαιος πάλιν ὅτι δέν θά περάσῃ εὐκαιρία ἀπὸ τὰ χέρια σας, χωρὶς νὰ ζητήσετε νὰ ἀνυψώσετε τὸ φυσικὸν ἐπίπεδον τῶν μαθητῶν σας καὶ νὰ τοὺς ἐνισχύσετε μέσα τὸ ἐλατήριον τῆς δημοσιουργίας, ξετοι ποὺ δταν μίαν ἡμέραν θριών ἀπὸ ἐδῶ καὶ μποῦν μέσα εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ δταν ἔκει ἀγωνίζωνται τὸν ἀγώνα τοῦ δίου, νὰ σᾶς ἐνθυμοῦνται πάντοτε μὲ εὐγνωμοσύνην καὶ νὰ εὐλογοῦν τὸ δύομά σας.

Καὶ σεῖς, νέοι καὶ νέες, μὴ μοῦ εἰπη̄ κανένας ἀπὸ σᾶς: καλὰ τὰ λέτε, μὰ ἑσεῖς εἰσθε Πρωθυπουργός καὶ ἅμα εἰγαν κανεῖς Πρωθυπουργός εἰγαν εὐ-
κολο νὰ διμῆλη̄ ἔται. Δὲν ρωτάτε καὶ ἔναν ἀπὸ μᾶς: πῶς εἴμαστε; Τί γὰ σᾶς ρωτήσω; Τὸν διον σας ἔγω τὸν ἐπέρασα καὶ τὸν ἐπέρασα μάλιστα ὑπὸ ὅρους πολὺ χειροτέρους ἀπὸ δ, τι τὸν περνάτε ἑσεῖς σήμερα. Μήπως νομίζετε δτὶ δ
ἰδικός μου δίος ήτο ἀνθόσπαρτος; Χρόνια καὶ χρόνια ἐπέρασα μέσα ἀπὸ ἀγ-
κάθια καὶ τριβόλους καὶ ἐπόνεσα καὶ ἐμάτωσα. Καὶ δμως ἡ φυχὴ μου ἔμεινε δυνατή, ἰσχυρή καὶ ἀκατάλητη, διότι ἐθεώρησα ὡς πρῶτον σκοπὸν τοῦ δί-
ου μου, εἰς κάθε στιγμὴν καὶ εἰς κάθε περίστασιν, τὸ γὰ ὑπηρετῶ καὶ γὰ προσ-
φέρω εἰς τοὺς ἄλλους, εἰς τὸ σύνολον, δ, τι ἡμποροῦσα νὰ προσφέρω. "Εται
ἔμαθα γὰ εἰμαι εὐτυχής. Καὶ πολλές φορὲς προσέφερα εἰς τοὺς ἄλλους δ, τι
ἡμποροῦσα, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ κανεὶς καὶ πολλές φορὲς μάλιστα χωρὶς γὰ
τὸ ἀναγνωρίζουν καὶ μάλιστα γὰ τὸ παραγνωρίζουν. "Έχω λοιπὸν δικαίωμα
γὰ σᾶς διμῆλω. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ τὸ ἔχω ἀπὸ δληγ μου τὴν ζωὴν. Αὐτὸ τὸ
μάθημα ποὺ σᾶς ἔκαμα σήμερα τὸ ἐδοκίμασα δλο μὲ τὴν ζωὴν μου ἐπάνω εἰς
τοὺς δώμιους μου. Δι' αὐτὸ σᾶς προσκαλῶ: ἐλάτε, ἔγκαταλείψατε κάθε σας δι-
σταγμό! Ἐλάτε μαζί μου ἔκει ποὺ θὰ σᾶς ὑπάγω ἔγω. "Ακολούθησε τὸν δρό-
μον ποὺ σᾶς δείχνω καὶ γὰ εἰσθε δέδιοι δτὶ δὲν θὰ μετανοήσετε ποτέ.

ΔΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΕΙΡΑ·Ι·ΚΟΝ ΣΥΝΔΕΣΜΟΝ

(6 Νοεμβρίου 1938)

Küpfer,

Είμαι θέοιος δι τὴν κοινὴν δλων σας ἐπιθυμίαν, ἐὰν ἔχετε πρὸς τὸν πρόδρον καὶ τὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ Πειραιῶν Συνδέσμου τὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὴν πρόσκλησιν, τὴν δποίαν μᾶς ἔκαμψαν, δπως ἴδωμεν ἀπόφευκενώπιον μας τὴν ἐγκλωπίαν αὐτήν γεότητα ή δποία προπαρασκευάζεται διὰ τοὺς ἀγώνας τοῦ μέλλοντος. Παιδιά μου, ἔδω μέσα είναι μιὰ ζεστὴ φωλιά, ἀπὸ τὴν δποίαν θὰ πετάξετε μίαν ήμέραν δυνατὰ μὲ τὰ φτερά καὶ μὲ τὴν δύναμιν ποὺ θὰ πάρετε ἀπὸ ἔδω, θὰ πετάξετε δυνατά, διὰ νὰ ζήσετε καὶ νὰ εύτυχήσετε. Μαζί μὲ αὐτήν τὴν δύναμιν ποὺ θὰ πάρετε ἀπὸ ἔδω πρέπει γὰ καταβάλετε καὶ ἀπὸ τὰ ἰδια σας τὰ σωθικὰ κάτι. Πρώτα - πρώτα θέληστ γὰ κάμετε κάτι τι εἰς τὴν ζωὴν σας καὶ γάρινετε κάτι καὶ ἔπειτα αἰσιοδοξία. Ποτὲ νὰ μὴ διέπετε τὴν ζωὴν σας μαύρη. ‘Οσαδήποτε ἐμπόδια καὶ ἄν δρεθοῦν μπροστά σας, τὴ ζωὴ νὰ μὴ τὴν διέπετε μαύρη, νὰ τὴν διέπετε ἀσπρη καὶ γαλάζια, δσαδήποτε καὶ ἀν δύποτε.

Ο Πειραιϊκός Σύνδεσμος, ήμπορεί νά είπη κανείς δτι είναι τό σύμβολον τής κοινωνίας του Πειραιῶς. "Όπως αἱ Ἀθῆναι ἔχουν τὸν «Παρνασσόν», δ Πειραιεὺς ἔχει τὸν Πειραιϊκὸν Σύνδεσμον. "Αλλο δμως τὸ πνεῦμα τοῦ «Παρνασσοῦ, ἀλλο τὸ πνεῦμα τοῦ Πειραικοῦ Συνδέσμου. "Ο Πειραιϊκός Σύνδεσμος ἀντικατοπτρίζει δλον τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῶν κατοίκων τῆς πόλεως αὐτῆς, οἱ δ-ποίοι μέσα σὲ πενήντα χρόνια ἔχαμψαν τὸν Πειραιᾶ ἀπὸ τίποτε, τὴν ἀγθοῦσαν αὐτὴν πόλιν, τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ναυτιλίας τῆς Ἑλλάδος. Αὐτῆς τῆς κοινωνίας του Πειραιῶς τὸ πνεῦμα ἀντικατοπτρίζει, συμβολίζει, ἀναπαραστᾷ καὶ ἐνσωματώνει δ Πειραιϊκός Σύνδεσμος. "Ολον τὸ πρακτικὸν πνεῦμα, δλην τὴν ἐπιμονήν, δλην τὴν ἀκατάληγτον προσπάθειαν μέχρι δου τὸν ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον τὸ σημειρινόν. Σήμερον ἔχει στέγην καὶ ἐπτέλους ήμπορεί νά στεγάσῃ τὰ παιδιά καὶ ήμπορεί νά ἐκφράσῃ δλην τὴν ἡγάπην τῆς κοινωνίας του Πειραιῶς. Διὰ σᾶς, παιδιά μου, δλη αὐτὴ ἡ προσπάθεια ἔγινε, διά τὸ μέλλον τὸ ἰδικόν σας, διά νά γίνετε ἀνθρωποι εὔτυχοι σμένοι.

κύριε πρόεδρε, σᾶς εὐχαριστώ πολύ, διότι μου έδωσατε την εὐκαιρία να ίδω από κοντά τὸ ἔργον σας. Τὸ ἐγνώριζα.⁹ Αλλὰ άλλο είναι γὰ τὸ βλέπει κανεὶς απὸ κοντά. Τὸ εἰδα καὶ ἀλλη μιὰ φορὰ απὸ κοντά εἰς μίαν χορευτικήν ἐσπερίδα, ή δοπια ἡτο μία διακόσμησις καὶ δηλι τὸ κύριον ἔργον τοῦ Πειραιῶν Συγδέσμου. Σήμερα τὸ βλέπω απὸ κοντά καὶ ζωγτανό. Είμαι πολὺ εύτυχης, παιδιά μου, διὰ τὸ δώρον ποὺ μου έδωσατε καὶ τὸ δοπιον θὰ τὸ